

OGLINDA LITERARA

REVISTĂ DE CULTURĂ, CIVILIZAȚIE ȘI ATITUDINE

ANUL XIII • Nr. 151 • iulie 2014 • 5 lei

Cu pasul, sufletul și cartea prin Dobrogea

Marius Chelaru

Graiul pogorât în istorie al „moscopolenilor” Cavalioți, Daniil, Ucuta¹

Nistor Bardu analizează, într-un studiu monografic² asupra limbii scrierilor aromânești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, limba scriitorilor moscopoleni (cunoscuți sub această denumire pentru că s-au format în ambianța veritabilei cetăți culturale a aromânilor, Moscopole, care găzduia unica academie din teritoriile balcanice de sub stăpânirea otomană)³ Theodor Cavalioți, Daniil Moscopoleanul, Constantin Ucuta. Studiul alcătuit în dorința de a clarifica graiul în care au scris aceștia, dar și particularitățile lui, dezvăluie, în subsidiar, și un interesant

peisaj al lumii din care aceștia erau parte.

Dincolo de studiul de specialitate în sine (cartea este împărțită în secțiunile: *Prefață*⁴, *Cuvânt înainte*, *Bibliografie*, *Introducere*, *Observații asupra grației*, *Fonetica: vocalism, consonantism, accidente fonetice*, *Concluzii parțiale*, *Indice și Résumé*), ce vedește pasiunea cu care s-a aplecat autorul asupra vechilor documente aromânești, dar și cunoașterea temeinică a istoriei limbii și balcanologiei, o lume peste care colbul uitării suflă de valurile istoriei s-a așternut a re-căpătat puterea a se re-trezi în inima cititorului, fie și cale de-o lectură.

Studiul este accesibil, evident, mai ales specialiștilor, dar cred că această carte, ca atâtea altele despre aromâni, merită răsfoită, măcar, și de un cititor „profan”. Voi aminti de câte ori voi avea prilejul de Hristu Căndroveanu, care cita⁵ dintr-o scrisoare a lui Eugen Coșeriu: „dacă aromânii ar fi făcut un stat care ar fi rămas, s-ar fi impus ei în istorie, și nu dacoromânii, și atunci limba comună s-ar fi numit aromână, iar dacoromâna ar fi fost un dialect al ei.”

Prima informație (criticată de Cicerone Poghiric⁶) despre aromâni este, probabil, arată autorul, un pasaj din însemnările găsite la mănăstire Kastamunitu, la Sf. Munte, datate din vremea împăratului iconoclast Vasile (726-780), prima atestare istorică aparținând cronicarului bizantin Kedrenos, 976.

Desigur, nimeni nu poate explica decât în searbede biete cuvinte cum și de ce un oraș ca Moscopole⁷, care a dat mari cărturari, printre care și cei trei „scriitori moscopoleni” (ale căror texte au fost editate în volum de Per. Papahagi, în 1909⁸), a fost spulberat pur și simplu. Tragedia acestui oraș a fost cumplită – între anii 1760 și 1790 (atacurile au fost succesive, mai intense între 1769 și 1788) orașul a fost distrus de Ali Pașa din Ianina și de trupele sale (majoritatea albanezi musulmani).

Istoria aromânilor este o poveste cu drame, suișuri și coborâșuri. După 1989 situația lor s-a mai îmbunătățit, deși gravitează, din punct de vedere lingvistic, între doi poli – pe de o parte limba maternă (aromână), pe de alta, limba de stat corespunzătoare statului în care viețuiesc⁹.

Cărți cum este cea semnată de Nistor Bardu, așteptate de specialiști nu doar pentru clarificările aduse și bagajul informativ, pot constitui și un prilej de căutare în lăuntru nostru, acolo unde stau întrebările la care „nu avem timp” să răspundem, cale de câteva pagini, dincolo de cotidianul *globalizator*.

Nistor Bardu, *Limba scrierilor aromânești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea* (Cavalioți, Daniil, Ucuta), Editura Ovidius University Press, Constanța, 2004

O antologie de autor

Ionuț Caragea este unul dintre autorii pe care i-am cunoscut cam din vremea în care i-au apărut primele volume. Am putut urmări, astfel, cum și-a „construit” felul de a scrie de la un volum la altul.

În această antologie, spune autorul, sunt adunate, „cele mai reprezentative poezii”, în opinia sa, scrise între 2006-2012, operând o selecție și, acolo unde a considerat că este cazul, chiar „revizuirea completă” a unor poeme, „ținând cont de observațiile pertinente ale criticilor literari, cât și de propria dorință de perfecționare și evoluție”. Astfel, unele dintre „vechile variante” nu mai sunt „compatibile”, scrie Ionuț Caragea, cu „noua mea viziune” și „cu actualul crez”.

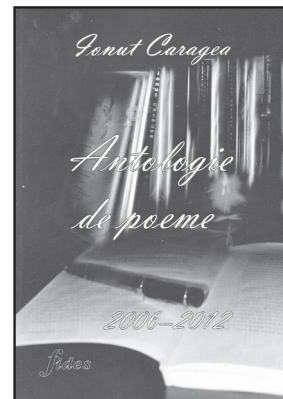
Scriam relativ la al treilea volum al său, *Donator universal*: „Între cei care au ales să își publice creațiile întâi pe net se înscrie și Ionuț Caragea, de o vreme viețuitor al Canadei. Acolo a început să publice, pe net (subliniind că acesta e un mijloc – nu scop în sine în activitatea literară – pentru care a optat și fiind în căutare, și din motive de timp), apoi pe hârtie, în România.” Cum au fost, în timp, pașii lui, ce s-a schimbat și ce a rămas? Să vedem doar câteva aspecte. În mai multe ocazii am spus că lecturile, apoi că plecarea din țară, complexa și multivalenta experiență a rupei de locurile natale sunt prezente, în varii proporții, în poezia lui Ionuț Caragea. Cum prezentă, într-o formă

sau alta, e și nemulțumirea față de cum se întâmplă unele lucruri, nu chiar conform așteptărilor lui. Apoi am notat și că atunci când scrie parcă nu ar avea în vedere cine știe ce „canoane” ori „reguli”, ci mai mult dorința de a se confesa, de a „spune”, de a ieși din „capcana” amintirilor. Sau, cum notează undeva: scriu ca „să mă dau afară/ din suflet”. Tematica abordată este largă, de la cele spuse mai sus la dragoste, singurătate, durere, căutare/ așteptare, dorință/ credință ș.a., într-o varietate de nuanțe. Apoi am subliniat că e marcat evident de ce înseamnă internetul, și că, într-o etapă cel puțin, scria un vers care părea a se situa în vecinătate cu latura „prognostic/ profetică”, tipice generației *world wide web*, simțind poezia ca „un download ceresc”, dar și ancorat cu sufletul în teluric – care înseamnă și acasă, mama, femeia, dragostea, uneori cu dezamăgirile ei, alteori cu micile/ marile flori pe care ți le dăruiește (căci „fiecare om are un călcâi al lui Ahile/ și acela este iubirea”). Un „acasă” (indiferent care o fi acesta) pe care îl dorește mai solid, pe care să se poată sprijini și afectiv mai puternic.

„Marca” internetului încă există, dar mai nuanțată. De altfel, a editat și o carte cu interviuri despre internet/ valențele posibile în epoca actuală, tendințe. Nu a renunțat la tematicile de început, între care, de exemplu, dragostea are un loc bine conturat („căci asemenea unei plante fără lumină/ în trupul omului fără dragoste/ crește o mătrăgună/ înveninându-i sângele”). Atent și la trendurile internaționale (nu uităm că a locuit ani buni peste ocean), în vers modern, folosește figurile de stil, ca și la început, uneori chiar cu oarecare asiduitate.

Așadar, dacă ne raportăm la felul în care se vede drumul parcurs până acum pe calea versului, schimbările la Ionuț Caragea, așa cum se relevă în această antologie, inclusiv prin faptul că a optat pentru variante „revizuite” uneori cu totul ale unor poeme, arată un autor interesat de evoluția sa ca poet. Încheiem cu un citat din poezia *Avatarul ultimului cuvânt*: „las poemele să curgă năvalnic sau lin ca o lacrimă pe care nu mai pot să o plâng cine să înțeleagă că poemele sînt viața pe care am trăit-o visând...”.

Ionuț Caragea, *Antologie de poeme, 2006-2012*, Editura Fides, Iași, 2013, 366 p.

Pagini despre istoria turcilor dobrogeni¹⁰

Din cuvântul înainte, semnat de Demény Lajos (în care acesta subliniază și calități, dar și existența unor puncte de vedere divergente față de ale altor autori), aflăm că este o carte elaborată până la finele anului 1977, dar din cauza politicii de atunci a trebuit să aștepte până în 1994 pentru a fi publicată.

Pe scurt, structura cărții este următoarea: Cap. I. *Așezarea primelor grupuri de populații turcești în Dobrogea*, Cap. II. *Modul de viață, obiceiuri și tradiții ale neamurilor turanice stabilite în Dobrogea* (mod de viață, tradiții, urme ale șamanismului la turcii dobrogeni, islamizarea acestora), Cap. III. *Turcii dobrogeni în timpul Imperiului Otoman* (stabilirea turcilor oguzi și altor elemente turanice nord-pontice în Dobrogea, mișcări de populație în timpul războaielor ruso-turce, sistem, de organizare, viața socială/ cultural-artistică, regim juridic și economic al românilor dobrogeni în perioada otomană, starea populației turce înainte de 1878), Cap. IV. *Situația economică, socială și etnică a turcilor dobrogeni, între 1878 și primul război mondial* (instalarea administrației românești, reglementările economice, funciare ș.a., relații româno-turce, populația Dobrogei după 1878), Capitolul V. *Turcii dobrogeni în România interbelică*, Cap. VI. *Învățământul, organizațiile cultural-artistice* (tipuri de școli, mișcarea Junilor turci și activitatea culturală din Dobrogea), Cap. VII. *Literatura, publicistica și arta*, Cap. VIII. *Contribuția minorității turce la progresul științei și culturii în România*.

Există, desigur, și amprenta epocii în care a fost scrisă lucrarea, poate în parte estompată de anul apariției cărții. Dar modul în care a fost elaborată această sinteză, și mai ales informațiile prelucrate după metode conforme cu normele academice, detaliile, bagajul de date fac din această carte o lectură interesantă.

Mehmet Ali Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, Editura Kriterion, București, 1994, 256 p.

Pagini despre folclorul turcilor dobrogeni¹¹

O carte a cărei lectură putem spune că se „completează” cu cea a